

Vilniaus universitetas
Filosofijos katedra

Andrius Dovydėnas
Filosofijos doktorantas, II metai

Ontologinė seksualinės skirties samprata L. Irigaray filosofijoje

Darbo vadovas doc. dr. Nerijus Milerius
Konsultantas prof. M. P. Šaulauskas
Recenzentė dr. R. Bikauskaitė

Vilnius 2014

Bendroji tezė

Ontologinis seksualinės skirties statusas L. Irigaray filosofijoje yra grindžiamas logocentrizmo dekonstrukcija, būties samprata M. Heideggerio filosofijoje ir *mimesis* kaip „strateginiu esencializmu“.

Problemos aktualumas

- esencializmo-konstruktivizmo kontroversija giminės filosofijoje vyksta nuo XX a. 6-tojo ir 7-tojo dešimtmečių iki šių dienų;
- giminės teorijų įvairovė paprastai skirstoma į dvi tarpusavyje kontraversiškas grupes. Viena jų grindžiama esencializmo ir jam giminingo realizmo paradigmomis, ir vadinamos esencialistinėmis arba realistinėmis giminės teorijomis. Kita grupė grindžiama konstruktivizmu ir jam giminingu nominalizmu, ir vadinamos konstruktivistinėmis arba nominalistinėmis giminės teorijomis.
- būtent esencialistinės pozicijos giminių klausimu kvestionavimas tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyje XX a. antrojoje pusėje tiesiogiai prisidėjo prie susvyravimo pamatinės šiuolaikinių visuomenių struktūros – patriarchalizmo.
- ypatingai svarbūs procesai mokslo srityje. Akivaizdu, kad pvz. toks atradimas kaip in-vitro fertilizacija keičia reprodukcijos proceso galimybes ir požiūrį į patį procesą. Taip pat atsiradusios medicininės galimybės meta iššūkį nusistovėjusiai nuostatai, kad lytis (*sex*) lemia giminę (*gender*).

I. Logocentrizmo dekonstrukcija (falocentrizmas kaip seksualinis indiferentiškumas)

Anot L. Irigaray, logocentrizmas yra tik neva neutralus universalumas, iš tiesų, jis – falocentrinis. Logocentrizmo falocentrinį pobūdį L. Irigaray grindžia izomorfizmu tarp falinio vyriško seksualumo (kūno morfologijos) ir patriarchalinės kalbos (falocentrinės reprezentacinės sistemos): „Visas Vakarų diskursas rodo savo tam tikrą izomorfizmą su vyriškąja lytimi: pirmumas vienumo, savo paties formos, matomumo, spekuliaciškumo...“. „All Western discourse presents a certain isomorphism with the masculine sex: the privilege of unity, form of the self, of the visible, of the specularisable...“ (Irigaray: 1977, 64).

Atitinkamai ir seksualinė skirtis tėra tariama „Diferenciacijimas“ į dvi lytis seka a priori iš to paties: mažas žmogus, kuris yra maža mergaitė, turėtų tapti žmogumi atėmus tam tikrus atributus – pagal atitinkamą morfologinę paradigmą – įgalinančius determinuoti, užtikrinti to paties reprodukciją-spekuliarizaciją. Žmogus su mažiau galimybių save (re) prezentuoti kaip žmogų = normali moteris“. „La «différenciation» en deux sexes part de l'a priori du même: le petit homme qu'est la fillette ayant à devenir un homme moins certains attributs – dont le paradigme est morphologique – susceptibles de déterminer, et d'assurer, la reproduction-spécularisation du même. Un homme moins la possibilité de se (re) présentation comme homme = une femme normale" (Irigaray: 1974, 27).

Kitaip sakant, falocentrizmas yra pagrįstas ne seksualine skirtimi, bet seksualiniu indiferentiškumu. Atitinkamai ir Simbolinė tvarka, anot L. Irigaray, yra „hom (m) o-seksualinė“, o ne hetero-seksulinė, „Tai, ką antropologija vadina perėjimu iš gamtos į kultūrą tampa hom (m)o-seksulumo imperijos įkūrimu. Ne „betarpiškoje“ praktikoje, bet „socialiniame“ įtarpinime. Nuo šiol patriarchalinės visuomenės galės save interpretuoti kaip visuomenės funkcionuojančias „panašumo“ modeliu“. „Ce que l'anthropologie désigne comme le passage de la nature à la culture revient donc à l'instauration de l'empire de l'hom (m)–sexualité. Non dans une pratique «immédiate», mais dans sa méditation «sociale». Dès lors, les sociétés patriarcales pourraient s'interpréter comme sociétés fonctionnant sur le mode du «semblant»" (Irigaray: 1977, 168).

II. Seksualinės skirties analogija su būties ir esinio skirtimi M. Heideggerio filosofijoje

L. Irigaray teigimu Vakarų filosofija taip buvo susitapatinusi su vyriškumu, kad tuo pačiu net nepastebėjo savo pačios falocentrinio pobūdžio ir nemėgino mąstyti seksualinės skirties. Prancūzų filosofė tame įžvelgia analogiją su būties užmarštis samprata M. Heideggerio filosofijoje: „Seksualinė skirtis reprezentuoja vieną iš mūsų epochos klausimų ar net vienintelį mūsų epochos klausimą. Kiekviena epocha, anot Heideggerio, turi savo klausimą mąstymui. Tik vieną. Seksualinės skirties klausimas galbūt yra mūsų epochos“. „La différence sexuelle représente une des questions ou la question qui est à penser à notre époque. Chaque époque – selon Heidegger – a une chose à penser. Une seulement. La différence sexuelle est probablement celle de notre temps" (Irigaray: 1984, 13).

Išskirtini du aspektai: 1) ontologinis seksualinės skirties statusas ir 2) seksualinės skirties užmarštis.

1) Ontologinis seksualinės skirties statusas seka iš dvigubinės žmogaus prigimties. Anot Irigaray, nei vien tik vyriškumas, nei vien tik moteriškumas negali pretenduoti į visą žmogaus prigimtį, kitaip sakant, nei vyras yra visa žmogaus prigimtis, nei moteris yra visa žmogaus prigimtis:

„Prigimtis yra mažiausiai dvigubinė: vyriška ir moteriška. Visos spekuliacijos, kurios prigimtį mėgina redukuoti į universalumą, pamiršta, kad prigimtis nėra viena. <...> Ir jei šis vienas neegzistuoja, tai reiškia, kad riba jau glūdi pačioje prigimtyje. <...> Šis du įrašo ribą pačioje prigimtyje. Jokia viena prigimtis negali pretenduoti atitikti visą prigimtį. Prigimties nėra. Šia prasme tam tikra negatyvumo forma glūdi prigimtyje“. „Le naturel est au moins deux: masculin et féminin. Toutes les spéculations sur le surmontement du naturel dans l'universel oublient que la nature n'est pas une. <...> Si ce un n'existe pas, la limite est donc inscrite dans la nature elle-même. <...> Ce deux inscrit la finitude dans le naturel lui-même. Aucune nature ne peut prétendre correspondre au tout du naturel. Il n'y a pas la nature. En ce sens, une forme de négatif existe dans le naturel" (Irigaray: 1992, 65).

Anot L. Irigaray, negatyvumo sampratos permąstymas seksualinės skirties aspektu yra vienas esminių dalykų, kadangi Hegelio *aufhebung* samprata kaip moteriškos prigimties įveika universalaus subjekto (vyriško) yra nepateisinamai redukcionistinė (Irigaray: 1992, 66).

Seksualinė skirties anloginis pobūdis M. Heidegger būčiai taip pat seka iš to, kad kaip būtis neredukuojama į esinius (Būtis leidžia būti esiniams), taip seksualinė skirtis, kuri turi savo išraišką mūsų kūnuose, yra fundamentali mūsų buvimo sąlyga (Jones: 2011, 200).

2) Seksualinės skirties klausimas tokiu atveju įgauna dvigubą plotmę filosofijos istorijos požiūriu:

a) Nuo Platono iki Hegelio moterų filosofijos istorijoje nebuvo, todėl (galimai dėl to) ir seksualinės skirties klausimas iškeltas nebuvo. Atitinkamai seksualinės skirties užmarštis skurdina ir pačią filosofiją, ir visą kultūrą.

b) Trumpa feminizmo istorija taip pat rodo, kad seksualinės skirties klausimas greičiau yra ignoruojamas (arba netinkamai keliamas) t. y. seksualinė skirtis, moteriškoji subjektyvė ir jos specifiškumas yra minimizuojamas ir redukuojamas vardan lygybės ir tapatinimosi su vyrais (Chanter: 1995, 132).

III. *Mimesis* kaip „strateginis esencializmas“

Esamoje falocentrizmo reprezentacinėje sistemoje nėra galimybės pateikti naujos moters sampratos: „Naivumas, kuris užmiršta, kad nėra tokios moteriškos artikuliacijos vietos, iš kurios galima būtų kalbėti neužklausiant pačios simbolinės tvarkos. Mes negalime jos išvengti tiesiog atlikę apgręžimą. Ir ypač neišvengiame to vien dėl griežtos falogokratizmo interpretacijos. Nėra nei paprasto išėjimo iš jo (falocentrizmo), nei galimybės save lokalizuoti ten, kuris kiltų iš paprasto fakto kaip buvimo moterimi“. „Naïveté qui oublie que d'un lieu féminin rien ne peut s'articuler sans interrogation du symbolique lui-même. Mais, du renversement, on ne sort pas comme ça. On ne sort notamment pas en croyant pouvoir faire l'économie de l'interprétation rigoureuse du phallogocratisme. Hors duquel il n'est pas de saut simple praticable, ni de possibilité de se situer, du seul fait que l'on serait femme" (Irigaray: 1977, 157).

Todėl „Pirminiame etape, ko gero, nėra kito „kelio“, kuris istoriškai yra priskirtas moteriškumui, kaip mimetizmas. Moterys turi sąmoningai prisiimti šį vaidmenį. Tai reiškia, kad reikia apversti subordinaciją į patvirtinimą ir tokiu būdu pradėti jį griauti. <...> Žaisti moteriai *mimésis* reiškia mėginti atrasti jos išnaudojimo vietas diskurse, neleidžiant savęs jame redukuoti“. „Il n'est, dans un premier temps, peut-être qu'un seul «chemin», celui qui est historiquement assigné au féminin: le mimétisme. Il s'agit d'assumer, délibérément, ce rôle. Ce qui est déjà retourner en affirmation une subordination, et, de ce fait, commencer à la déjouer. <...> Jouer de la *mimésis*, c'est donc, pour une femme, tenter de retrouver le lieu de son exploitation par le discours, sans s'y laisser simplement réduire" (Irigaray: 1977, 73-74).

Pati L. Irigaray „strateginio esencializmo“ kaip termino nevartoja. Tačiau daugelis kritikų interpretuoja *mimesis* sampratą kaip strateginį būdą konstruoti moteriškąją subjektyvę, produkuoti seksualinę skirtį ardant falocentrizmą ir keičiant Simbolinę tvarką (Grosz: 1989, p. 110, p.117; Whitford: 1991, 72; Braidotti: 1989, 99; Fuss: 1989, 61; Berg: 1991, 57).

Literatūra

1. Berg, M. 1991. „Luce Irigaray's „Contradictions“: Poststructuralism and Feminism“, Signs, No. 17(1), pp. 50-70.
2. Braidotti, R. 1989. „The Politics of Ontological Difference“, in Between Feminism and Psychoanalysis. New York: Routledge.
3. Chanter, T. 1995. Ethics of Eros. Irigaray's Rewriting of the Philosophers. New York: Routledge.
4. Fuss, D. 1989. Essentialy Speaking. Feminism, nature & Difference. New York: Routledge.
5. Grosz E. 1989. Sexual subversions. Three French Feminists. Australia: Allen & Unwin Pty Ltd.
6. Irigaray, L. 1977. Ce sexe qui n'en est pas un. Paris: Les éditions de minuit.
7. Irigaray, L. 2000. Democracy begins between two. London: The Athlone Press.
8. Irigaray, L. 1992. J'aime à toi. Esquisse d'une félicité dans l'histoire. Paris: Bernard grasset.
9. Irigaray, L. 1985. Parler n'est jamais neutre. Paris: Les éditions de minuit.
10. Irigaray, L. 1974. Speculum de l'autre femme. Paris: Les éditions de minuit.
11. Irigaray, L. 1977. „Women's Exile: Interview with Luce Irigaray“, Ideology and Consciousness. Vol. 1, 1977, p. 62-76.
12. Jones, R. 2011. Irigaray: Towards a Sexuate Philosophy. Cambridge: Polity Press.
13. Whitford, M. 1991. Luce Irigaray: Philosophy in the Feminine. London: Routledge.